

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 19 mars 2019

Mål nr

Ö 2468-18

PARTER

Klagande

HS

Ombud: Advokat JS

Motpart

A-SS

Ombud: Advokat AH

SAKEN

Avvisning

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Västra Sveriges beslut 2018-05-09 i mål T 1769-18

Dok.Id 159193

HÖGSTA DOMSTOLEN Riddarhustorget 8	Postadress Box 2066 103 12 Stockholm	Telefon 08-561 666 00 Telefax 08-561 666 86 E-post: hogsta.domstolen@dom.se www.hogstادمstolen.se	Expeditionstid 08:45–12:00 13:15–15:00
---------------------------------------	--	---	--

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avslår överklagandet.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

HS har yrkat att Högsta domstolen ska undanröja hovrättens beslut att avvisa hans yrkanden om vårdnad och boende.

A-SS har motsatt sig yrkandet.

SKÄL

Bakgrund

Inledning

1. A-SS och HS har tillsammans barnen T, E, J och S. A-SS väckte talan mot HS i frågan om vårdnaden. Genom tingsrättens dom i februari 2018 tillerkändes hon ensam vårdnad om E, J och S. Vårdnaden om T skulle fortsatt vara gemensam. Tingsrätten beslutade vidare att E, J och S skulle ha rätt till umgänge med HS i enlighet med yrkanden som han hade framställt i målet.
2. A-SS överklagade tingsrättens dom och yrkade att barnen inte skulle ha något umgänge med HS. Hovrätten beviljade prövningstillstånd.
3. Därefter framställde HS för egen del yrkanden i målet, i första hand att han skulle tillerkännas ensam vårdnad om samtliga barn och i andra hand – för det fall hovrätten fann att vårdnaden skulle vara gemensam – att barnen skulle bo tillsammans med honom. Han motsatte sig under alla förhållanden ändring

av tingsrättens dom i fråga om barnens umgänge med honom. Yrkandena framställdes efter det att tiden för att överklaga tingsrättens dom hade löpt ut.

4. Hovrätten har avvisat HSs yrkanden om vårdnad och boende.

Frågan i Högsta domstolen

5. Frågan i målet är om motparten i hovrätten ska tillåtas att efter överklagandetidens utgång framställa yrkanden om vårdnad och boende när tingsrättens dom har överklagats av den andra parten endast avseende umgänge.

Rättslig reglering m.m.

Familjemål ska som huvudregel handläggas enligt rättegångsbalkens regler om tvistemål

6. Enligt 6 kap. 17 § andra stycket föräldrabalken ska mål om vårdnad, boende och umgänge som huvudregel handläggas i den ordning som är föreskriven för tvistemål. Det innebär bl.a. att talan ska väckas genom stämning samt att en part som vill överklaga tingsrättens dom ska göra det skriftligen och ange den ändring i domen som yrkas inom den tid som gäller för att överklaga domen. Utgångspunkten är därvid att stämmingsansökan och överklagandet bildar de ramar som bestämmer vad tingsrätten respektive hovrätten ska pröva. Med hänsyn till familjemålets speciella karaktär finns det dock betydande undantag från den ordning som gäller för tvistemål i allmänhet, bl.a. när det gäller rättens prövning och parternas möjlighet att framställa yrkanden i processen.

Domstolens officialprövning och behovet av en samlad prövning

7. Enligt 6 kap. 2 a § föräldrabalken ska barnets bästa vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge. Det har lett till att domstolarnas handläggning innefattar olika inslag av officialprövning, dvs. att parterna inte fullt ut disponerar över tvisten. Rätten är således i viss utsträckning obunden

av parternas yrkanden i vårdnads mål och har en egen utredningsskyldighet i målen (se 6 kap. 4, 5, 7 och 19 §§). En part kan också efter att en talan om vårdnad, boende eller umgänge har avgjorts väcka ny talan i samma sak.

8. Familjemålen präglas vidare av att olika yrkanden har samband med varandra och i vissa fall utgör ställningstagandet i en fråga utgångspunkten för prövningen av en annan. Frågor om umgänge och boende kan på ett sådant sätt sägas vara moment i vårdnadsfrågan (jfr NJA 1993 s. 666).

9. Mot denna bakgrund gäller särskilda regler som innebär att yrkanden i tingsrätten i vissa fall kan framställas utan stämning. I mål om äktenskapskillnad får domstolen pröva frågor om bl.a. vårdnad, boende och umgänge utan särskild stämning (14 kap. 5 § äktenskapsbalken). Om ett barn står under båda föräldrarnas vårdnad och den ena föräldern väcker talan om ensam vårdnad är det också möjligt för den andra föräldern att utan stämning i målet framställa exempelvis ett vårdnads- eller umgängesyrkande (jfr prop. 1978/79:12 s. 421).

10. Möjligheten för motparten i en process att genom egna yrkanden vidga ramen för prövningen har också ansetts gälla i hovrätt och utan hinder av grundsatsen om förbud att göra ändring till nackdel för den som har överklagat. Det har i praxis ansetts tillåtet för motparten att, efter det att tiden för att överklaga har löpt ut, i hovrätten framställa yrkanden i den del som har överklagats i målet. Det har också ansetts tillåtet att framställa yrkanden om barns umgängesrätt när vårdnadsfrågan överklagats av den andra parten. (Se NJA 1966 s. 525, NJA 1987 s. 602 och NJA 1993 s. 751.)

Prövningstillstånd i familjemål

11. Vid överklagande av en tvistemålsdom krävs prövningstillstånd för att hovrätten ska pröva domen (49 kap. 1, 12 och 14 §§ rättegångsbalken). Kravet på prövningstillstånd i familjemålen infördes år 2008. Syftet med detta var

framförallt att komma till rätta med långvariga och upprepade processer samt att härigenom åstadkomma en mer flexibel och effektiv handläggning så att avgöranden kan meddelas snabbare, vilket ansågs utgöra en fördel särskilt med hänsyn till barnet (se prop. 2007/08:139 s. 22 f.).

12. Av praxis framgår att när en hovrätt finner skäl för prövningstillstånd i ett mål rörande vårdnad, boende eller umgänge bör prövningstillstånd i regel meddelas så att prövningen omfattar samtliga yrkanden som har samband med varandra (se NJA 2011 s. 311). Högsta domstolen har dock också funnit att det kan finnas skäl att meddela partiellt prövningstillstånd i umgänesfrågan i ett mål där såväl vårdnads- som umgänesfrågan har överklagats (se NJA 2009 s. 798 II).

Särskilt om vårdnadsyrkanden i umgänesmål

13. Prövningen av i vilken omfattning en part efter överklagandetidens utgång kan framställa yrkanden om vårdnad eller boende i ett mål som gäller umgänge med barn, måste göras mot bakgrund av de utgångspunkter som nu angetts.

14. En ordning där hovrätten i ett mål som överklagats enbart i umgänesfrågan regelmässigt kan ta upp yrkanden om vårdnad och boende som framställts efter överklagandetidens utgång skulle innebära att reglerna om överklagande, liksom grundsatsen om förbud att göra ändring till nackdel för den som har överklagat, sattes ur spel. Det skulle också leda till att reglerna om partiellt prövningstillstånd i sådana situationer fick mindre genomslag och öka risken för onödigt omfattande och utdragna processer. Praktiska skäl, liksom kravet på förutsebarhet i processen, talar således mot en sådan ordning. Undantag från vad som normalt gäller i tvistemål måste därför kunna motiveras av sakskäl och med beaktande av barnets bästa.

15. Situationen skiljer sig här från det fallet då målet överklagats enbart i vårdnadsfrågan; i det fallet måste uppenbarligen också umgängesfrågan kunna tas upp till prövning (jfr p. 8). I ett mål som har överklagats enbart i umgängesfrågan krävs däremot vanligen inte någon omprövning av frågorna om vårdnad eller boende. Det finns därför inte skäl att med hänsyn enbart till frågornas samband tillåta att ett mål som i hovrätten gäller umgänge utvidgas till att avse även vårdnads- eller boendefrågan.

16. Med hänsyn till domstolarnas officialprövningsskyldighet i familjemål kan det dock vara motiverat att en hovrätt i speciella undantagsfall tillåter en parts yrkanden i andra delar än umgängesfrågan. Om förhållandena t.ex. är sådana att domstolen – eller socialnämnden – har möjlighet att aktualisera vårdnadsfrågan i målet bör även en förälder kunna väcka frågan. Så kan vara fallet om det framkommit att vårdnadshavaren gör sig skyldig till missbruk eller försummelse eller i övrigt brister i omsorgen (jfr 6 kap. 7 § föräldrabalken). Intresset av att undvika en situation som är uppenbart oförenlig med barnets bästa talar då för att även parten ges en möjlighet att framställa ett yrkande om vårdnad eller boende.

17. Slutsatsen är således att en part i ett mål som gäller umgänge normalt inte ska tillåtas att i hovrätten, efter överklagandetidens utgång, framställa ett yrkande om vårdnad eller boende. Endast i speciella undantagsfall kan ett sådant yrkande tillåtas.

Bedömningen i detta fall

18. Tingsrättens dom har överklagats av A-SS bara i frågan om umgängesrätt. HS har inte överklagat tingsrättens dom i frågorna om vårdnaden om barnen och deras boende.

19. Barnens umgängesrätt kan prövas utan en omprövning av vårdnads- och boendefrågorna. Omständigheterna i övrigt är inte heller sådana att

frågorna om vårdnad och boende behöver prövas i målet. Slutsatsen är därför att HSs överklagande ska avslås.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Ann-Christine Lindeblad, Agneta Bäcklund (referent), Svante O. Johansson, Sten Andersson och Petter Asp
Föredragande justitiesekreterare: Fredrik Blommé